

Jeopark ve jeoturizm konulu çalışmaların bibliyometrik analizi*

Bibliometric analysis of studies on geoparks and geotourism

Gönderim Tarihi / Received: 03.05.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 31.10.2024

Doi: [10.31795/baunsobed.1477702](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1477702)

Melike GÜL**1

Bilge VİLLİ²

ÖZ: Kitle turizminin olumsuz etkilerinin hissedilmesiyle birlikte günümüz insanında çevre bilinci ve doğal, kültürel değerler üzerinde farkındalık anlayışı artarak alternatif turizm türlerine ilgi oluşmuştur. Bu kapsamda ortaya çıkan jeoturizm faaliyetleri, sürdürülebilir turizm anlayışı ile gerçekleşen kırsal turizm ve ekoturizm gibi turizm çeşitlerinin bir uzantısı olarak görülmektedir. Jeoturizm alternatif turizm türleri arasında oldukça talep alan bir turizm çeşidi olmaya başlamıştır. Çalışmanın amacı dünyada jeoturizme yönelik yapılmış olan araştırmaların eğilimlerinin bibliyometrik olarak incelenmesidir. Bu amaçla, 2003 ile 2024 yılları arasında yapılmış olan jeoturizm ile ilgili çalışmalar “jeopark” ve “jeoturizm” anahtar kelimeleri kullanılarak Scopus veri tabanında taranmıştır. Veri toplama işlemlerinde; araştırmanın başlığı, yayınlandığı yıl, yayınlayan derginin ismi, yazar adları ve atıf sayısı gibi bilgilerden yararlanılmıştır. Metin verilerinin analizinde VOSviewer yazılımı kullanılarak doğruluk ve güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda yıllar itibarıyla “jeopark” ve “jeoturizm” konusuna yönelik yapılan araştırmaların nitelik ve niceliğinde, atıf sayısında nasıl bir değişim olduğu ve araştırmaların hangi ülke ve kurumlarda daha ağırlıklı yayınlandığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın jeoturizm konusunda geleceğe yönelik eğilimleri ve farklı bakış açılarını ortaya çıkararak bundan sonra yapılacak çalışmalara rehberlik edeceği öngörülmektedir. Literatür incelendiğinde “jeopark” ve “jeoturizm” alanında yapılan araştırmalara yönelik herhangi bir bibliyometrik analiz çalışmasının olmadığı, bu nedenle bu alandaki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Jeoturizm, Jeopark, Jeomiras, Bibliyometrik analiz

ABSTRACT: With the increasing awareness of the negative impacts of mass tourism on the environment, contemporary individuals have developed a greater appreciation for environmental consciousness and natural and cultural values. This has led to a growing interest in alternative forms of tourism. In this context, geotourism activities have emerged as an extension of tourism types such as rural tourism and ecotourism, which are carried out with a sustainable tourism approach. Geotourism has started to become a highly demanded form of tourism among alternative tourism types. The aim of the study is to investigate the trends of research conducted on geotourism worldwide through bibliometric analysis. To achieve this goal, research articles related to geotourism conducted between 2003 and 2024 were scanned in the Scopus database using the keywords “geopark” and “geotourism”. In data collection processes, information such as the title of the research, publication year, name of the publishing journal, author names, and citation count were utilized. The accuracy and reliability of the textual data analysis were attempted to be ensured using the VOSviewer software. The study aims to determine changes in the quality and quantity of research conducted on the topics of “geopark” and “geotourism” over the years, as well as the citation counts, and to identify the countries and institutions where the research is predominantly published. It is anticipated that the study will reveal future trends and different perspectives regarding geotourism, thus guiding future research efforts. Upon reviewing the literature, it has been observed that there is a lack of bibliometric analysis studies on research conducted in the fields of “geopark” and “geotourism”. Therefore, it is believed that this study will fill this gap in the field.

Keywords: Geopark, Geotourism, Geoheritage, Bibliometric analysis

* Bu çalışma IV. Ulusal / I. Uluslararası Balıkesir Turizm Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

** Sorumlu Yazar / Corresponding Author

¹ Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Sındırgı Meslek Yüksekokulu, melikegul@balikesir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9046-4161>

² Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Sındırgı Meslek Yüksekokulu, bilgevilli@balikesir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1175-2043>

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

Geotourism is a type of tourism that requires interdisciplinary integration in the tourism industry in order to interpret and protect cultural and non-biological assests that are geologically protected. Geoparks are nationally protected areas where geosites of the same or different types are found collectively and include a geological heritage area that is not smaller than pedestrian walking distance, has special importance, is rare or has aesthetic appeal. It aims to transfer values to future generations and to learn the history of the world thorough geotourism. Geoparks are one of the new concepts used in nature conservation and were activated with the establishment of the European Geoparks Network in 2000 and gained an integrated structure. There are 213 geoparks from 48 countries in the UNESCO Global Geopark Network by 2023. Turkey's first and only UNESCO Geopark is Kula-Salihli UNESCO Global Geopark located in Manisa. In Turkey, organizational activities regarding the protection of geological heritage were initiated in 1997 by the student community of Ankara University called JEMIRKO. The fact that geotourism is associated with many types of tourism increases its role in the development of countries. Thanks to the geopark and geotourism approach, the natural resources, environmental characteristics and heritage areas of the countries are protected, and sustainable development goals can be achieved thorough new models in rural area management. Considering Turkey's rich geoheritage values, it is an undeniable fact that the contribution of geotourism to the country's tourism will increase day by day.

Methodology

In this study, quantitative research method was used, and the study was designed in the survey model. In the study, bibliometric analysis of publications on Geotourism and Geopark was conducted. The VOSviewer program, which allows in-depth analysis of data sets, was used due to its functionality and powerful features and because it offers mapping, visualization, and multidimensional analysis. Scopus database, which has advanced search indicators, was used for advanced data analysis. On 02.04.2024, the words "Geotourism" and "Geopark" were searched in the title-abstract-keywords section of the Scopus database. Data accessed from the Scopus database were transferred to the VOSviewer program and bibliographic maps were created. By performing network visualization on these maps, according to the citation status of the publications, the most cited authors and their relationships, the most cited country, the most cited institution, the most cited source, the most used keywords and the bibliographic matches of authors and works were determined.

Findings and discussion

Looking at the last 5 years, it can be seen that there were 19 publications in 2024, 55 publications in 2023, 60 publications in 2022, 63 publications in 2021 and 34 publications in 2020. When the number of publications is examined by Country/Region in the Scopus database, Poland ranks first with 50 publications, Indonesia ranks second with 44 publications, China ranks third with 39 publications, Portugal ranks fourth with 38 publications and Spain ranks fifth with 37 publications. According to the findings of the study, the most cited authors were Carlos Costa (351 citations), Celeste Coelho (351 citations) and Dimitry A. Ruban (335 citations). The authors who produced the most works were Dmitry A. Ruban (16 works), Piotr Migon (8works) and Wojciech Zglobicki (7 works). In addition, it has been found that the authors who are most cited and produce the most works are not the most connected authors. China University of Geosciences-China (6 works), Benha University-Egypt (6 works) and Southern Federal University-Russia (4 works) are represented by works. The institutions of the most cited studies were Aveiro University-Portugal (877 citations), NC State University-USA (187 citations) and Murdoch University-Australia (187 citations). In the citation analysis of the sources, "Geoheritage", "International Journal of Tourism Research" and "Geosciences (Switzerland)" Journals stand out clearly. By analysing the most used keywords in publications about Geotourism and Geopark, the following expressions were found: Geotourism with 321 repetitions, geopark with 127 repetitions, geoheritage (geomiras) with 97 repetitions, geodiversity with 84 repetitions and Unesco with 80 repetitions.

Results and recommendations

This study includes bibliometric analysis of publications on Geotourism and Geoparks. When the words “Geotourism” and “Geopark” were searched in the title-abstarct-keywords section of the Scopus database, 521 studies were found between 2003-2024. Of these publications, 391 are journal articles, 61 are papers, 31 are compilation articles, 30 are book chapters, 3 are books, 3 are book reviews and 1 is editorial content. With 63 publications, 2021 is the year with the highest number of publications compared to other years. When the countries with the most publications are examined; Poland ranks first with 50 publications, Indonesia ranks second with 44 publications and China ranks third with 39 publications. Most publications are in English (469), Polish (18) and Portuguese (11). By making network visualization on maps, according to the citation status of the publications, the most cited authors and their relationships, the most cited country, the most cited institution, the most cited source, the most used keywords, and the bibliographic matches of authors and works were identified. The authors who published the most were Ruban (16 publications), Nemeth (9) and Migon (9); the universities with the most studies were Southern Federal University (14 publications), School of the Earth Sciences and Resources (13 publications) and University of Wroclaw (12 publications). When the citation analyses of the institutions were examined, it was determined that the most citations were made to the University of Aveiro. When the citation analysis of the sources is conducted, the most cited source is the “Geoheritage” Journal.

China is the country with the most UNESCO Global Geoparks in the world (47 pieces). China ranks third in the number of publications. It is suggested that increasing the number of publications on geotourism and geoparks in Turkey will contribute to the increase in the number of geoparks in each city. The only UNESCO registered geopark in Turkey is Kula-Salihli Geopark. Ida Madra Geopark, which is important for Balıkesir to be remembered as a geotourism city, has been determined as a candidate geopark in 2021. It is recommended to increase the number of UNESCO registered geoparks and even to have one in every city. It is aimed that this study will contribute to scientists who will conduct research on Geotourism and Geopark issues. Data collection tools are limited to the Scopus database. For future studies, it is recommended to focus on publications between certain dates and to include other databases other than Scopus in the research.

Giriş

Günümüzde küreselleşmenin yaşanması, teknolojinin gelişmesi, eğitim ve gelir düzeyinin yükselmesiyle birlikte insanların beklentileri çeşitlenerek artmakta ve her geçen gün daha yeni turizm türleri ortaya çıkmaktadır. Yüzyıllardır insanoğlunun ilgi odağı olan doğa turizmi kentsel yaşam koşullarının yoruculuğu ve karmaşıklığı nedeniyle tercih edilmektedir. Çalışma koşullarının iyileştirilmesi neticesinde serbest zamanı artış gösteren insanlar merak ve araştırma güdülerinin de etkisiyle doğaya yönelmekte, inceleyici geziler gerçekleştirmeyi tercih etmektedirler. Bu bağlamda doğal ortamların oluşumunu yakından inceleme imkânı sunan jeolojik miras alanları günümüz insanı için yeni ve ilgi çekici bir turizm türü ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla jeomiras ve bu mirasın ortaya çıkardığı jeoparklar, jeopark alanlarını gezmek görmek ve incelemek amacıyla gerçekleştirilen turların neticesinde ortaya çıkan jeoturizm kavramları günümüz alternatif turizm türleri arasında araştırılması gereken önemli konulardır.

Bu çalışmanın amacı, dünyada 2003-2024 yılları arasında jeopark ve jeoturizm ile ilgili yapılmış olan çalışmaların eğilimlerinin bibliyometrik olarak belirlenmesidir. Çalışma, hangi ülkelerde jeopark ve jeoturizm konusunda daha fazla çalışma yapıldığını, bu çalışmaların hangi dergilerde en fazla yayınlanıp atıf aldığını ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Literatür incelendiğinde jeoturizmin yeni bir turizm çeşidi olmasından dolayı bu alandaki çalışmaların son on yıldır artış göstermeye başladığı, bu konu ile ilgili kapsamlı bir bibliyometrik analizin henüz yapılmamış olduğu görülmektedir. Bu kapsamda çalışmanın alandaki boşluğu dolduracağı ve bundan sonraki çalışmalar için yol gösterici olacağı öngörülmektedir.

Literatür taraması

Jeopark ve jeoturizm kavramlarının doğuşu ve tanımlanması

Jeo-sit temelli bir faaliyet olarak kabul edilen jeoturizm kavramı (Hose, 2011: 344), 1980'li yıllarda ortaya çıkarak 2000'li yılların başlarında gelişmeye başlamış olup dünya çapında yayılması oldukça hızlı gerçekleşmiştir (Dong vd., 2014: 40). Jeoturizm, bir doğal alanın yapısının korunmasının ötesinde doğal, peyzaj ve beşerî değerlerin tümünün korunması ile ilgilenmektedir (Diker vd., 2016: 336). Heggie (2009: 257) jeoturizmi “bölgenin coğrafi karakterini, çevresini, kültürünü ve kültürel mirasını koruyan, diğer yandan yerel halkı göz ardı etmeyen bir turizm tipi” olarak tanımlamaktadır. Gümüş (2008: 5) “doğal ortamlara, jeolojik ve jeomorfolojik oluşumları görmek ve tanımak için yapılan ziyaretleri” jeoturizm olarak ifade etmektedir. Bir başka tanımda ise jeoturizm; “jeolojik anlamda sit özelliğinde olan, kültürel ve biyolojik olmayan varlıkların yorumlanması ve korunması amacıyla turizm endüstrisindeki disiplinler arası entegrasyonu gerektiren turizm” olarak belirtilmiştir (Bahram, 2019: 17). Vural (2019: 253) jeoturizmi, turistlerin tatil alternatiflerini özel ilgi alanlarını dikkate alarak tercih ettikleri bir turizm formu şeklinde tanımlanan “özel ilgi turizmi” içerisinde değerlendirmenin doğru olacağını savunmaktadır. Doğal ve kültürel değerleri jeoturizm odakları ile bütünleştiren turizm faaliyetleri yeni bir ekoturizm yaklaşımı olarak görülmektedir (Yıldırım ve Koçan, 2008: 138). Pralong (2006: 21) de jeoturizmin ekoturizmin parçası olduğunu savunarak doğal kaynak temelli bir turizm ürünü olduğunu ifade etmektedir. Jeoturizm, 1980'lerin sonlarında İngiltere’de maden ve taş ocaklarının ıslah programlarında artan kayıpların okul, üniversite ve müze jeologları tarafından fark edilmesi neticesinde gelişim göstermeye başlamıştır (Gülduran ve Saltık, 2021: 29).

Jeoturizmin gelişmesi ile önem kazanan bir başka kavram ise “jeoparklar” olmuştur (Gray, 2008: 288). Jeoparklar; jeolojik ve doğal güzelliklerin korunması, gelecek nesillere aktarılması ve jeo turizm yolu ile dünyanın geçmişinin öğrenilmesi amacını taşımaktadır (Diker vd., 2016: 337). Jeopark kavramı; “aynı veya farklı türden jeositlerin topluca bulunduğu ve yaya gezme mesafesinden küçük olmayan, özel öneme sahip, ender bulunan veya estetik yönden çekiciliği olan jeolojik miras alanını içeren ve ulusal olarak korunan alanlar” olarak tanımlanmaktadır (Gülduran ve Saltık, 2021: 27). Jeopark kavramı içerisinde “jeosit, jeomiras” gibi kavramları da barındırmaktadır. Dölek ve Şaroğlu (2017: 2), jeositleri “güncel veya eski herhangi bir jeolojik süreci, olayı veya özelliği ifade eden, kaya, mineral, fosil topluluğu, yapı, istif, yer şekli veya arazi parçası” olarak tanımlarken; bu yer şekli veya arazi parçasının tarihsel ve/veya arkeolojik özellik gösterdiğinde “kültürel jeosit”; jeosit veya kültürel jeosit özelliği taşıyan alanlar yok olma tehdidi altında olduğunda ise “jeolojik miras” olarak ifade edildiğini belirtmektedir. Jeositler, geçmişin sessiz ve taşlaşmış belgeleri olarak kabul edilirken jeomiras, jeolojik

olayların ardından uzun zaman geçtiğinde bile anlaşılmasını sağlamaktadır (Gülduran ve Saltık, 2021: 27).

Jeoparklar, doğa korumada kullanılan yeni kavramlardan birisidir ve 2000 yılında Avrupa Jeoparklar Ağı'nın kurulmasıyla harekete geçmiş olup entegre bir yapı kazanmıştır (Diker vd., 2016: 337). Avrupa'daki doğal park modeline uyan jeoparkların millî parklardan daha farklı koruma işlevleri bulunmaktadır. Dolayısıyla jeoparkların eğitim, doğayı, jeolojik mirasları ve sosyo-kültürel yapıyı koruma, yerel toplumlar açısından sürdürülebilir kalkınmayı sağlama gibi hem doğal hem de kültürel koruma hedefleri mevcuttur (Gürsay ve Güneş, 2014: 205). UNESCO küresel jeopark ağında 2023 yılı itibarıyla 48 ülkeden 213 jeopark bulunmaktadır. Türkiye'nin ilk ve tek UNESCO jeoparkı Manisa'da bulunan Kula-Salihli UNESCO Küresel jeoparkıdır (UNESCO, 2023).

Jeoturizm anlayışının kökeni Amerika'da 120 yıl önce Büyük Kanyon'un ulusal park ilan edilmesine dayanmakta olup, Avrupa'da 1991 yılında Fransa'da yayınlanan Digne Deklarasyonu ile "jeomiras" terimi üretilmiştir (Koçan, 2011: 48). Türkiye'de, jeolojik mirası korumaya ilişkin örgütlenme faaliyetleri 1997 yılında Ankara Üniversitesi'nin JEMİRKO adlı öğrenci topluluğu tarafından başlatılmıştır. Faaliyetleri geliştirmek amacıyla Türkiye Jeolojik Mirasını Araştırma ve Koruma Grubu kurulması gündeme gelmiştir. Kültür Bakanlığı'nın da desteğiyle 2000 yılında JEMİRKO, Jeolojik Mirası Koruma Derneği halini almıştır (Gülduran ve Saltık, 2021: 29).

Jeopark ve jeoturizmin ülkelerin kalkınmasında önemi

Jeoturizm turizm endüstrisi altında ekonomik kalkınmayı sağlamakta, yaşam kalitesini arttırmakta ve insan sağlığına da katkı vermektedir (Vural ve Külekçi, 2021: 3). Jeoturizm sürdürülebilir ekoturizm faaliyetleri çerçevesinde yerel halk için yeni iş fırsatları yaratması yönünden iyi bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Jeopark ve jeoturizm yaklaşımı sayesinde ülkelerin doğal kaynakları, çevresel özellikleri ve miras alanları korunmakta, kırsal alan yönetimlerinde gerçekleştirilen yeni modeller aracılığıyla sürdürülebilir kalkınma hedefleri gerçekleştirilebilmektedir (Koçan, 2012: 73). Jeoturizmin birçok turizm çeşidi ile ilişkili olması ülkelerin kalkınmasındaki rolünü arttırmaktadır. Newsome vd., (2012: 20) jeoturizm ile ekoturizm arasında çok güçlü, jeoturizm ile kültür turizmi ile arasında güçlü ve jeoturizm ile macera turizmi arasında ise orta düzeyde bir ilişki bulunduğunu savunmaktadırlar. Dowling (2013: 66) ise jeoturizmin "jeolojik temelli olması, sürdürülebilir olması, eğitici olması, yerel halka faydalı olması ve turist memnuniyeti oluşturması" gibi beş önemli ilkesi olduğunu ifade ederek jeoturizmin ülke kalkınmasındaki önemini vurgulamaktadır. Şener vd. (2023: 79) jeoparklar ve jeomiras olarak ele alınan unsurların bulunduğu bölgeye birçok fayda sağladığını belirtirken Lazaar ve Aloia (2014: 8) en önemli faydaların yerel ekonomiyi iyileştirmek, ekonomik kalkınmayı teşvik etmek ve bilimsel bilgiler ile yerel halkı bilgilendirmek olduğunu ifade etmektedir. Milli parklara kıyasla daha hassas ve karmaşık bir yapıda olan jeoparkların (Hartling ve Meier, 2010: 29); eğitim, doğayı ve jeolojik mirasları koruma, sosyo-kültürel yapıyı koruma, yerel toplumlar açısından sürdürülebilir kalkınmayı sağlama ve bilimsel araştırma konuları gibi hem kültürel hem de doğal koruma hedefleri bulunmaktadır (Gürsay ve Güneş, 2014: 205).

Jeolojik mirasın korunması yerel yönetimlerce yerel gelirleri artırıcı, ekonomi büyümeyi ve istihdamı geliştirici bir uygulama olarak kabul gördüğünden dolayı jeolojik kaynakları ve jeolojik çevreyi korumanın kurulan jeoparklar ile mümkün olduğu fark edilmiş ve bölge nüfusunu koruyup geliştirmenin de buna bağlı olduğu anlayışı geliştirilmiştir. Jeoparklar yöresel kalkınma işlevini jeoturizm yoluyla gerçekleştirmektedirler (Koçan, 2012: 72). Türkiye'nin sahip olduğu zengin jeomiras değerleri dikkate alındığında, jeoturizmin ülke turizmine olan katkısının her geçen gün artacağı inkâr edilemez bir gerçektir. Bunun yanı sıra jeoparkların kaynak değerlerinin zarar görmemesi adına jeoturizm faaliyetlerinin sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde ele alınması gerekmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada nicel (kantitatif) araştırma yöntemi kullanılmış olup, çalışma tarama modelinde tasarlanmıştır. Tarama modeli, belirli bir konu ile ilgili derinlemesine bilgi edinebilmek için yapılan ayrıntılı araştırmaları içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Çalışmada jeoturizm ve jeopark konularındaki yayınların bibliyometrik analizi yapılmıştır. Bibliyometrik analizde konu ile alakalı

çalışmaların yazar, yıl, atıf, kurum, ülke, dergi, birlikte yazarlık ve yazarların kullandıkları ortak kelimelerin ortaya koyulması ile yeni bir bakış açısı sağlanmaktadır. Ayrıca araştırma yapılan disiplinlerin ileriye yönelik eğilimlerini tahmin etme gibi avantajlar da sağlamaktadır. Literatür incelendiğinde farklı bibliyometrik analiz araçlarının kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada ise işlevsellik ve güçlü özellikleri açısından dolayı VOSviewer programı kullanılmıştır. VOSviewer, haritalama, görselleştirme ve çok boyutlu analiz olanağı sunmasından dolayı veri setlerinin derinlemesine analizine imkân sağlamaktadır. Ayrıca VOSviewer programı Scopus, Web of Science, Dimensions ve PubMed gibi veri tabanları Semantic Scholar, WikiData, OpenAlex, Crossref ve OpenCitations verilerinden ağlar oluşturabilmektedir (VOSviewer, 2022).

Mevcut çalışmada Scopus veri tabanı kullanılmıştır. Çünkü Scopus veri tabanında ileri düzey veri analizlerine uygun gelişmiş arama göstergeleri bulunmaktadır. Ayrıca yayın etiği bakımından güvenilir ve nitelikli çalışmaları kapsamakta ve sosyal bilimler alanında geniş bir veri koleksiyonuna erişimi de sağlamaktadır. 02.04.2024 tarihinde, Scopus veri tabanının başlık-özet-anahtar kelimeleri kısmında “Geotourism” ve “Geopark” kelimeleri arandığında 2003-2024 yılları arasında 521 çalışmaya ulaşılmıştır. Son 5 yıla bakıldığında 2024’te 19 yayın, 2023’te 55 yayın, 2022’de 60 yayın, 2021’de 63 yayın, 2020’de ise 34 yayın yapıldığı görülmektedir. 2021 yılı 63 yayın sayısı ile diğer yıllara oranla en fazla yayın yapılan yıldır. Scopus veri tabanından erişilen döküman türleri ve sayıları Tablo 1’de yer almaktadır. Scopus veri tabanından erişilen veriler VOSviewer programına aktarılmış, bibliyografik haritalar oluşturulmuş ve bu haritalarda ağ görselleştirmesi (network visualization) yapılmıştır. Çalışmaların atıf durumuna göre en çok atıf alan yazar ve yazarların ilişkileri, en çok atıf alan ülke, en çok atıf alan kurum, en çok atıf alan kaynak, en çok kullanılan anahtar kelimeler, yazar ve eserlerin bibliyografik eşleşmeleri belirlenmiştir. Bu görseller bulgular kısmında yer almaktadır.

Tablo 1: Jeoturizm (geotourism) ve jeopark (geopark) konulu doküman türüne göre yayın sayısı

Döküman Türü	Döküman Sayısı
Dergi Makalesi	391
Kongre Bildirisi	61
Derleme Makale	31
Kitap Bölümü	30
Kitap	4
Kitap İncelemesi	3
Editoryal İçerik	1
Toplam	521

Kaynak: (Scopus, 2024)

Scopus veri tabanında jeoturizm (geotourism) ve jeopark (geopark) konusunda Ülke/Bölgeye göre yayın sayıları yer almakta ve Tablo 2’de gösterilmektedir. Tablo 2’ye göre Polonya 50 yayın sayısı ile birinci sırada, Endonezya 44 yayın ile ikinci, Çin ise 39 yayın ile üçüncü, Portekiz 38 yayın ile dördüncü ve İspanya 37 yayın ile beşinci sıradadır.

Tablo 2: Jeoturizm (geotourism) ve jeopark (geopark) konulu ülke/bölgeye göre yayın sayısı

Ülke/Bölge	Yayın Sayısı	Ülke/Bölge	Yayın Sayısı
Polonya	50	Bilinmeyen	3
Endonezya	44	Slovenya	3
Çin	39	Romanya	3
Portekiz	38	Peru	3
İspanya	37	Kolombiya	3
Almanya	28	Bulgaristan	3
Brezilya	26	Vietnam	2
Rusya	23	Uruguay	2
İtalya	23	Tayvan	2
Malezya	22	Hollanda	2
Hindistan	19	Moritanya	2
İngiltere	17	Libya	2
Mısır	16	Küba	2
Avustralya	15	Hrvatistan	2
Slovakya	14	Şili	2

Fas	14	Azerbaycan	2
Macaristan	14	Tunus	1
Fransa	14	İsveç	1
Çek Cumhuriyeti	13	Güney Afrika	1
Ekvator	12	Samoa	1
İran	11	Filistin	1
Yunanistan	11	Pakistan	1
Tayland	10	Umman	1
Yeni Zelandya	10	Moğolistan	1
Türkiye	9	Madagaskar	1
Sırbistan	8	Kazakistan	1
Japonya	8	Ürdün	1
Amerika	7	İsrail	1
İsviçre	7	İrlanda	1
Suudi Arabistan	7	Irak	1
Avusturya	7	Gürcistan	1
Güney Kore	6	Fiji	1
Meksika	5	Etiyopya	1
Hong Kong	5	Danimarka	1
İzlanda	4	Belçika	1
Kanada	4	Ermenistan	1
Kamerun	4	Arjantin	1

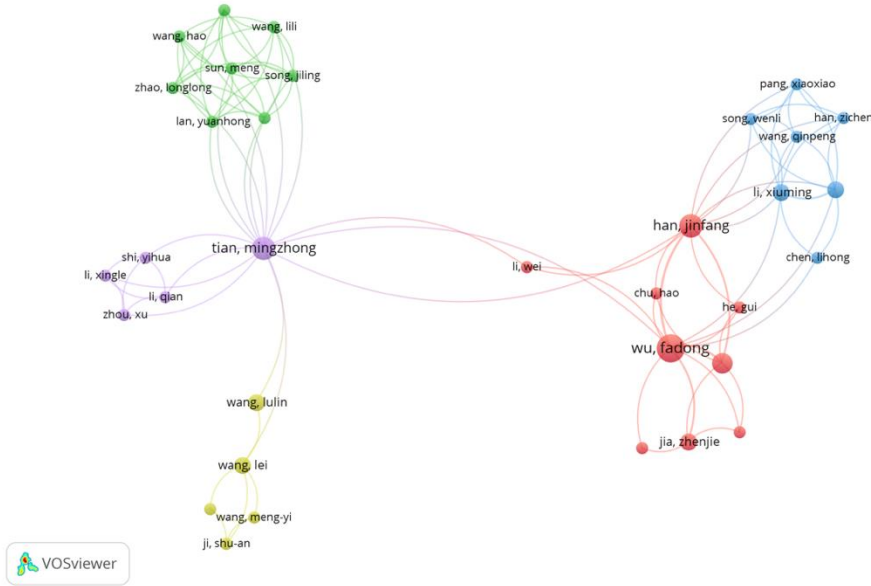
Kaynak: (Scopus, 2024)

Bulgular ve tartışma

Ortak yazarlık analizi

Ortak yazarlık analizine göre, en fazla bağlantılı olan ve iş birliği yapan yazarları belirlemek için en az bir yayın ve en az bir atıf kriteri belirlenerek ağ haritası oluşturulmuştur. Aralarında en yüksek bağlantı bulunan isimler arasında yapılan analize göre 5 kümede birleşen 34 yazar, 102 bağlantı ve 109 bağlantı gücüne sahiptir. En çok atıf alan yazarlar Carlos Costa (351 atıf), Celeste Coelho (351 atıf) ve Dmitry A. Ruban (335 atıf) olmuştur. En çok eser üreten yazarlar ise Dmitry A. Ruban (16 eser), Piotr Migon (8 eser) ve Wojciech Zglobicki (7 eser) olmuştur. Ayrıca en fazla atıf alan ve en fazla çalışma üreten yazarların en bağlantılı yazarlar olmadığı görülmektedir.

Şekil 1: Yazarlar arasındaki iş birliğini gösteren ortak yazar bağları

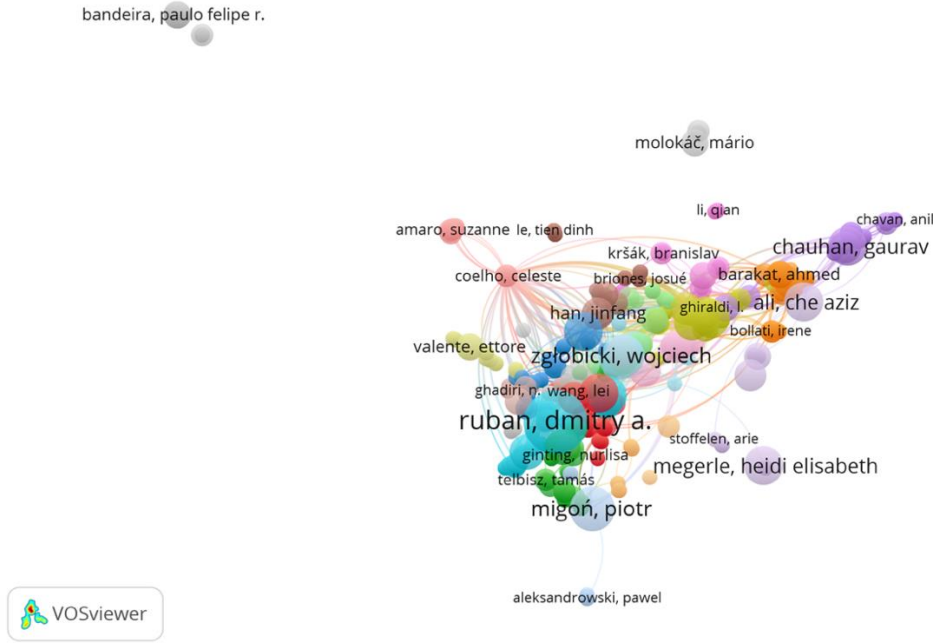


Yazarların atıf analizi

Atıf ve yazar ilişkisini gösteren ağları belirlemek için en az bir yayın ve en az bir atıf kriteri seçilerek yazar atıf analizine ilişkin ağ haritası oluşturulmuştur. Birbiriyle bağlantıları görülen 632 birim üzerinden yapılan analizde toplamda 22 küme, 5026 bağlantı ve toplam bağlantı gücü 5665 olarak

belirlenmiştir. En çok atıf alan yazarlar Carlos Costa (351 atıf), Celeste Coelho (351 atıf) ve Dmitry A. Ruban (335 atıf) olmuştur.

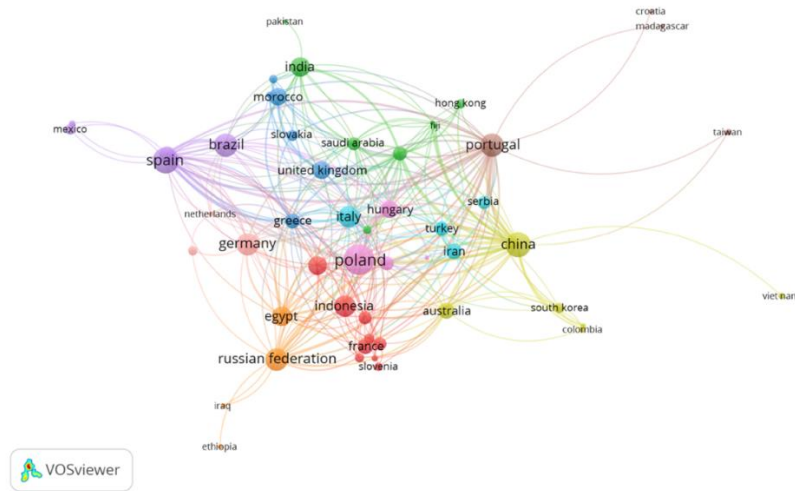
Şekil 2: Yazarların atıf bağları



Ülkelere göre atıf analizi

Çalışmaların yapıldığı ülkelere göre aldıkları atıflara ait ağ haritasını oluşturmak için bir ülke tarafından en az bir çalışma yayınlanması ve bir atıf alınması kriterine kapsamında aralarında ilişki olan 54 gözlem birimi üzerinden analiz yapılmıştır. 10 küme, 304 bağlantı ve 598 toplam bağlantı gücü belirlenmiştir. En çok atıf alan ülkeler Portekiz (654 atıf), Çin (455 atıf) ve İngiltere (436 atıf) olmuştur. Çalışma sayısı bakımından ise sıralama Polonya (41 yayın), İspanya (29 yayın) ve Çin (27 yayın) şeklindedir

Şekil 3: Ülkelerin atıf bağları

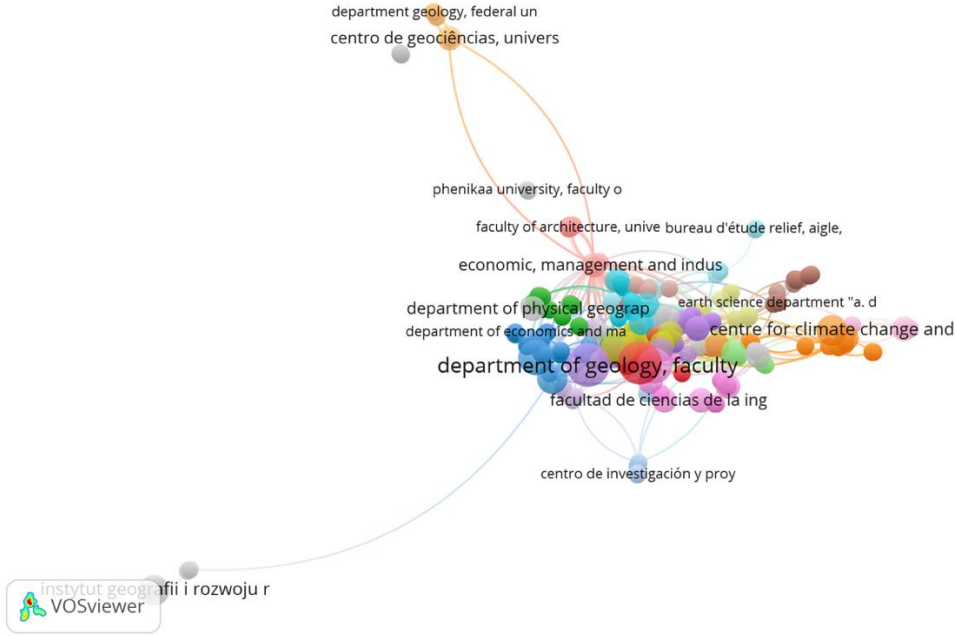


Kurumlara göre atıf analizi

Kurum ve atıf ilişkisini gösteren ağ haritasını oluşturmak için bir kurum tarafından en az bir eser yayınlanması ve bir atıf alınması kriterine göre aralarında ilişki olan 520 gözlem birimi üzerinden analiz yapılmıştır. China University of Geosciences-Çin (6 eser), Benha University-Mısır (6 eser) Southern

Federal University-Rusya (4 eser) eserle temsil edilmektedir. En fazla atıf alan çalışmaların adres kurumları Aveiro University-Portekiz (877 atıf), NC State University-ABD (187 atıf) ve Murdoch University-Avustralya (187 atıf) olmuştur. Toplamda 26 küme, 2847 bağlantı ve toplam bağlantı gücü 2970 olarak tespit edilmiştir.

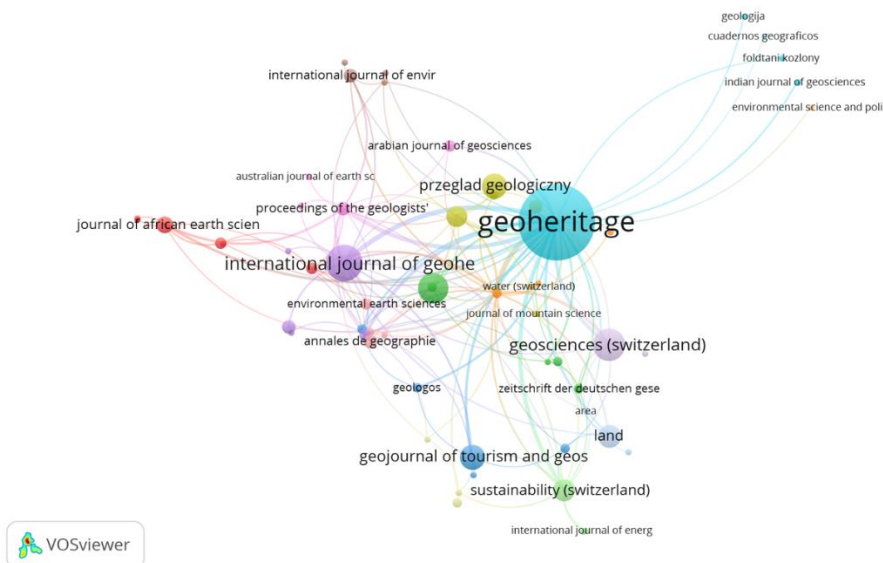
Şekil 4: Kurumların atıf bağları



Kaynakların atıf analizi

Atıf ve kaynak ilişkisini gösteren ağ haritası oluşturmak üzere bir kaynakta en az bir çalışma yayınlanması ve bir atıf alınması kriterine göre aralarında ilişki olan 59 gözlem birimi üzerinden analiz yapılmıştır. 16 küme, 146 bağlantı ve 334 toplam bağlantı gücü belirlenmiştir. “Geoheritage”, “International Journal of Tourism Research” ve “Geosciences (Switzerland)” dergisi belirgin olarak ön plana çıkmaktadır.

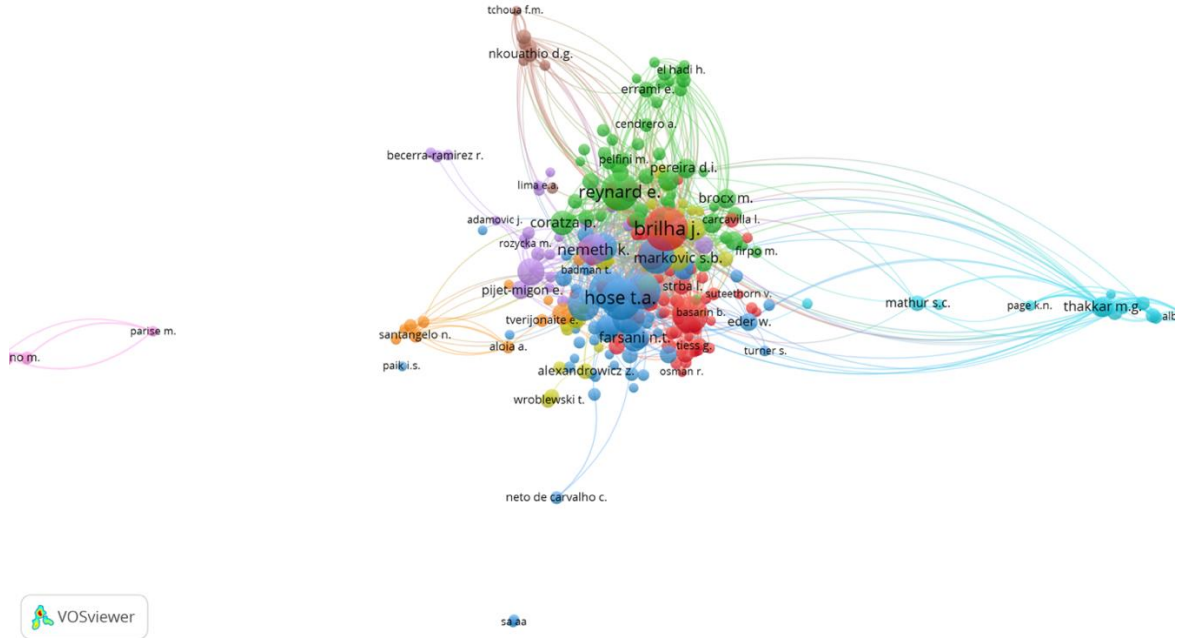
Şekil 5: Kaynakların atıf bağları



Yazarların ortak atıf analizi

Bir çalışmada atıf yapılan farklı kaynaklar co-citation (ortak atıf) olarak isimlendirilmektedir. Atıf sayısı minimum 20 seçilerek 264 birime göre yapılan analizde toplamda 9 küme, 24494 bağlantı ve 426073 toplam bağlantı gücü belirlenmiştir. En fazla ortak atıf yapılan yazarlar Brilha (442 atıf), Reynard (321 atıf) ve Ruban (294 atıf) olarak tespit edilmiştir.

Şekil 9: Ortak atıf yapılan yazarlar arası bağlar



Sonuç ve öneriler

Bu çalışma, Jeoturizm ve jeopark konularındaki yayınların bibliyometrik analizini içermektedir. Bu çalışma derinlemesine bilgiye ulaşma amacıyla nicel (kantitatif) araştırma yöntemi ile yapılmıştır. 02.04.2024 tarihinde, Scopus veri tabanında başlık-özet-anahtar kelimeler bölümüne “Geotourism” ve “Geopark” kelimeleri tarandığında 2003-2024 yılları arasında yapılmış 521 yayına erişilmiştir. Bu yayınların 391’i dergi makalesi, 61’i bildiri, 31’i derleme makale, 30’u kitap bölümü, 4’ü kitap, 3’ü kitap incelemesi ve 1’i editoryal içeriktir. 521 yayının yıllara göre dağılımına bakıldığında; 2024’te 19 yayın, 2023’te 55 yayın, 2022’de 60 yayın, 2021’de 63 yayın, 2020’de ise 34 yayın yapıldığı görülmektedir. 2021 yılı 63 yayın ile diğer yıllara oranla en fazla yayın yapılan yıldır. En çok yayın yapan ülkeler incelendiğinde; 50 yayın ile Polonya’nın birinci sırada, 44 yayın ile Endonezya’nın ikinci sırada ve 39 yayın ile Çin üçüncü sıradadır. Yayınların çoğu İngilizce (469), Lehçe (18) ve Portekizce (11) dillerindedir. En fazla yayın yapan yazarlar Ruban (16 yayın), Németh (9) ve Migoń (9) olurken; en fazla çalışma yapan üniversiteler ise Southern Federal University (14 yayın), School of the Earth Sciences and Resources (13 yayın) ve University of Wroclaw (12 yayın) olmuştur.

Yazarların ortak yazarlık analizine göre, en çok atıf alan ve en çok eser üreten yazarların en bağlantılı yazarlar olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yazarların atıf analizine göre ise, en çok atıf alan yazarlar Carlos Costa (351 atıf), Celeste Coelho (351 atıf) ve Dmitry A. Ruban (335 atıf) olmuştur. Yayınların menşei ülkelerine göre aldıkları atıflar incelendiğinde en fazla atıf alan ülkeler Portekiz (654 atıf), Çin (455 atıf) ve İngiltere (436 atıf) olurken; eser sayısı olarak incelendiğinde ise sıralamanın Polonya (41 yayın), İspanya (29 yayın) ve Çin (27 yayın) olduğu görülmektedir. Kurumların atıf analizleri incelendiğinde en fazla atıfın Aveiro Üniversitesi’ne yapıldığı belirlenmiştir. Kaynakların atıf analizleri incelendiğinde ise en fazla atıf alan kaynak “Geoheritage” dergisidir. Jeoturizm ve jeoparkla alakalı

çalışmalarda en çok kullanılan anahtar sözcükler ise geotourism (321 tekrar), geopark (127 tekrar) ve geoheritage (97 tekrar) olmuştur.

Dünyada Jeoparkların ve jeoturizmin önemi her geçen gün anlaşılmakta ve bu alanda yapılan akademik çalışmaların sayısı artarken, kentlerin ve ülkelerin sahip olduğu küresel jeoparkların sayısında da artış görülmektedir. Türkiye de son yıllarda bu alana daha fazla önem göstermeye başlamış ve jeoturizme açılacak alanlar üzerinde gerekli çalışmaları gerçekleştirme girişimlerine yönelmiştir. Bu bağlamda Unesco tescilli jeopark sayısının artırılması en çok arzu edilen ve üstünde çalışılan konular olmaktadır. Çin toplam kırk yedi adet olmak üzere dünyada en fazla Unesco küresel jeoparkına sahip ülkedir. Yapılan akademik yayın sayılarında da Çin üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye’de Jeopark sayısının ve farkındalığının artırılabilmesi için Jeoturizm ve Jeoparklar konusundaki yayın sayısının artırılması önerilmektedir. Böylelikle bireylerde jeoturizm konusunda farkındalık yaratılacak ve gerek akademik, bilimsel alanda gerekse uygulama alanında başarılı sonuçlar elde edilebilecektir. Türkiye’de Unesco tescilli tek jeopark Kula-Salihli Jeoparkı’dır. Bu bağlamda Türkiye’de Unesco tescilli jeopark sayısının artırılması hatta her kentte bir jeopark bulunması önerilmektedir. Böylelikle jeoparklar, yer aldıkları kentin bir jeoturizm kenti olarak anılmasına katkı sağlayacaklardır. 2021’de aday jeopark olarak belirlenen İda Madra Jeoparkı yer aldığı Balıkesir’in bir jeoturizm kenti olarak anılmasında önemli rol oynamıştır. Bunların dışında jeoturizm kenti olmaya aday yerlerin tanıtımı da oldukça önemlidir. Bu konuya yönelik olarak ise dijital hatta fiziksel unsurların da içerisine dahil edildiği dijital pazarlama araçlarının kullanılması, kentlerin ve jeoparkların kendisine ait tanıtıcı yönde web sitelerinin bulunması, bu web sitelerinin hazırlanmasında ve bütün tanıtıcı yayınlarda jeosit görsellerinden yararlanılması ve jeoparkların yer aldığı kentlerde gezi rotalarının “jeorota” ismiyle bireylere sunulması önerilmektedir. Yapılan akademik çalışmalarının konularının da özellikle herhangi bir yerin jeoturizm kapasitesinin belirlenmesine yönelik olduğu görülmektedir. Çalışmalarda bunun dışında jeosit oluşumların özelliklerinin incelenmesi, jeofarkındalık oluşturulma sürecine yönelik konuların ele alınması, jeoturizmin diğer turizm türleri ile ilişkilerinin araştırılması gibi konular üzerinde yoğunlaşılması da önerilmektedir. Bu çalışmada veri toplama araçları Scopus veri tabanı ile sınırlandırılmıştır. Gelecekte yapılacak çalışmalar için belirli tarihler arasındaki yayınlara odaklanılması ve Scopus haricindeki diğer veri tabanlarının araştırmaya dâhil edilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Bahram, S. N. (2009). *Fundamentals of geotourism: with emphasis on Iran*. Tehran-Iran: Samt Organization Publishing.
- Diker, O., Deniz, T. ve Çetinkaya, A. (2016). Jeoturizm kapsamında Safranbolu’da coğrafi kaynakların değerlendirilmesi ve Safranbolu jeoturizm potansiyelinin belirlenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 334-348.
- Dirik, D., Eryılmaz, İ., & Erhan, T. (2023). Post-truth kavramı üzerine yapılan çalışmaların voviewer ile bibliyometrik analizi. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(2), 164-188.
- Dong, H., Song, Y., Chen, T., Zhao, J., Yu, L. (2014). Geoconservation and geotourism in Luochuan Loess National Geopark, China. *Quaternary International* 334-335: 40-51.
- Dowling, R. K. (2013). Global geotourism – An emerging form of sustainable tourism. *Czech Journal of Tourism*, 2(2), 59-79.
- Dölek, İ. ve Şaroğlu, F. (2017). Muş ili ve yakın çevresinde jeoturizm açısından değerlendirilebilecek jeositler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 1-16.
- Gray, M. (2008). Geodiversity: developing the paradigm. *Proceedings of the Geologists' Association*, 119(3-4), 287-298.
- Gülduran, Ç.A. ve Saltık, İ.A. (2021). Yatağan jeoparkı’nın (Gökbel Vadisi-Marsyas) jeoturizm potansiyelinin SWOT analizi ile değerlendirilmesi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 8(1), 25-47.
- Gümüş, E. (2008). Yeni bir doğa koruma kavramı: UNESCO jeoparklar çerçevesinde Çamlıdere (Ankara) fosil ormanı fizibilite çalışması [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Ondokuzmayıs Üniversitesi.
- Gürsay, M. S., ve Güneş, S. G. (2014). Jeoturizm ve sürdürülebilirlik: Kızılcahamam-Çamlıdere jeoparkı örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 203-215.

- Hartling, W. J. ve Meier, I. (2010). Economic effects of geotourism in Geopark Terra vita: Northern Germany. *The George Wright Forum*, 27(1), 29-39.
- Heggie, W. T. (2009). Geotourism and volcanoes: Heath hazards facing tourists at volcanic and geothermal destinastions. *Travel Medicine and Infectious Disease*, 7, 257-261.
- Hose, T.A. (2011). The English origins of geotourism (as a vehicle for geoconservation) and their relevance to current studies. *Acta Geographica Slovenica*, 51 (3), 343-359.
- UNESCO. (2023). *List of UNESCO global geoparks and regional networks*. 15 Nisan 2024 tarihinde <https://www.unesco.org/en/igpp/geoparks#full-list-of-unesco-global-geoparks> adresinden erişildi.
- Koçan, N. (2011). Jeo turizm planlaması ve peyzaj mimarlığı açısından bir değerlendirme: Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 48(1), 47-53.
- Koçan, N. (2012). Eko turizm ve sürdürülebilir kalkınma: Kızılcahamam-Çamlıdere (Ankara) jeopark ve jeoturizm projesi. *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, 3(2), 69-82.
- Lazaari, M., Aloia, A., (2014). Jeoparks, Geoheritage and Geotourism: Opportunities and tools in sustainable development of the territory. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, Special Issue, 1(13), 8-9.
- Newsome, D., Dowling R. and Leung, Y.F. (2012). The nature and management of geotourism: A case study of two established geotourism destinations. *Tourism Management Perspectives*, 2(3), 19-27.
- Pralong, J. P. (2006). Geotourism: A new form of tourism utilising natural landscapes and based on imagination and emotion. *Tourism Review*, 61(3), 20-25.
- Şener, B., Çeşmeci, N. ve Kılıçhan, N. (2023). Türkiye'deki jeoparkların çevrimiçi tanıtım faaliyetlerine yönelik bir değerlendirme. *Journal of Global Tourism and Technology Research*, 4(2), 77-89.
- VOSviewer. (2022). *Vosviewer7Özellikler [çevrimiçi]*. 10 Nisan 2024 tarihinde <https://www.vosviewer.com/> adresinden erişildi.
- Vural, A. (2019). Zenginleştirilmiş jeoturizm güzergahlarına dair farkındalık oluşturulması: eski Gümüşhane-dörtkonak güzergahı. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(EkSayı), 250-274.
- Vural, A. ve Külekçi, G. (2021). Zenginleştirilmiş jeoturizm güzergahı: Gümüşhane-Bahçecik Köyü. *Euroasia Journal of Mathematics, Engineering, Natural & Medical Sciences International Indexed and Refereed*, 8(19), 1-23.
- Yıldırım, A.ve Şimşek, H., (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (8. Baskı). Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, T. ve Koçan, N. (2008). Nevşehir Acıgöl Kalderası Kaleciteme ve Acıgöl mağaralarının jeoturizm kapsamında değerlendirilmesi. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 45(2), 135-143.

Etik kurul onayı

Çalışmanın anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri gibi teknikleri içermemesi sebebiyle etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer aldığını beyan ederiz.

Araştırmacıların katkı oranı beyanı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.